

หนังสือส่งเสริมการอ่านแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น  
จังหวัดสุรินทร์

ศิวาพร วรรณภา



เสริมบารมีพระยาสุรินทร์

## คำนำ

ในภูมิภาค อินโดจีนมีชนเชื้อชาติหนึ่ง ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชนชาติมณฑลในอินเดียตอนเหนือ เรียกตนเองว่า กวย หรือกูย มีถิ่นฐานเดิมอยู่ ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร แคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) เจ้าเมืองประทายสมันต์ (เมืองสุรินทร์) ท่านแรก ซึ่งเป็นบรรพบุรุษนักรบ ผู้วางรากฐานการก่อตั้งเมืองสุรินทร์

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น การดำรงชีวิตของชนพื้นเมือง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หากแต่ปัจจุบันยังพบว่าผู้เรียนไม่ค่อยสนใจเรียนภาษาไทยมากนัก ทั้งยังพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยค่อนข้างต่ำ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางแก้ไขให้ผู้เรียนมีความรัก และสนใจเรียนภาษาไทยมากขึ้น

การจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่านแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ นักเรียนได้รักและศรัทธาในภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์และเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย

หนังสือส่งเสริมการอ่านแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้คิดหารูปแบบการนำเสนอที่ง่ายเพื่อให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย และสะดวกต่อการเรียนการสอน ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เสริมบารมีพระยาสุรินทร์ เล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนต่อเพื่อนครู และวงการศึกษาต่อไป

ศิวาพร วรัมย์ภา

## สารบัญ

### เรื่อง

### หน้า

|                                                     |    |
|-----------------------------------------------------|----|
| กวย ผู้สร้างเมืองสุรินทร์                           | ๑  |
| พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง                    | ๒  |
| ผลงานพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง ( เชียงปุม )  | ๗  |
| อนุสาวรีย์พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง          | ๘  |
| วันที่ระลึกพระยาสุรินทร์ภักดีฯ และทำบุญเพื่อแผ่นดิน | ๑๐ |
| อนุสาวรีย์กวยกับช้าง                                | ๑๒ |
| ชุมชนเมืองโบราณสุรินทร์                             | ๑๓ |
| บรรณานุกรม                                          | ๑๕ |



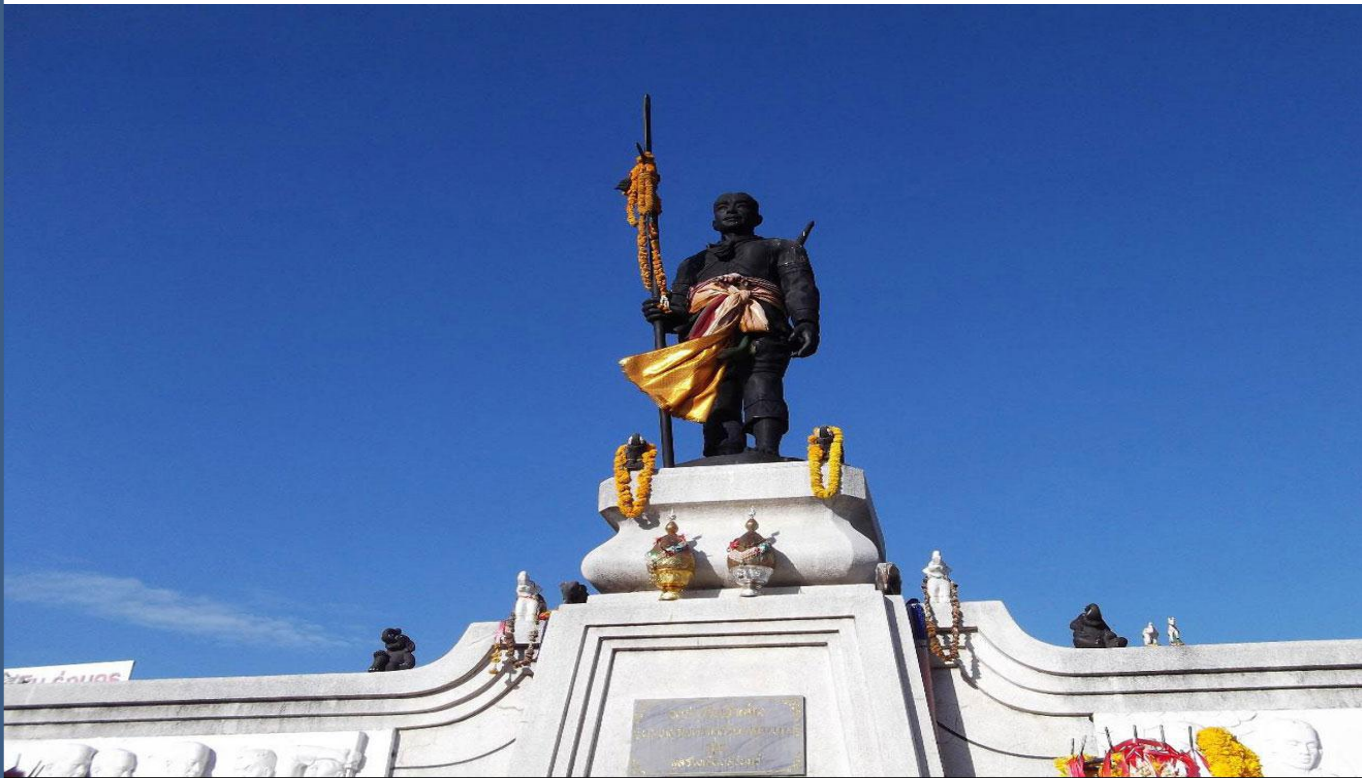
## กาย ผู้สร้างเมืองสุรินทร์

ในภูมิภาค อินโดจีนมีชนเชื้อชาติหนึ่ง ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชนชาติมณฑลในอินเดียตอนเหนือ เรียกตนเองว่า กาย หรือ กูย มีถิ่นฐานเดิมอยู่ ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร แคว้นอัสดัม ประเทศอินเดีย

ต่อมา บางส่วนได้อพยพลงมาตามลำน้ำโขง และตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป ในตอนใต้ของประเทศไทย ตอนเหนือและตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอัตปือแสนปาง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในราว ปีพุทธศักราช ๒๒๖๐ ชาวกายส่วนหนึ่งได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณป่าดงดิบแถบอีสานตอนใต้ของสยามประเทศ





พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)

## พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)

พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) เจ้าเมืองประทายสมันต์ (เมืองสุรินทร์) ท่านแรก ซึ่งเป็นบรรพบุรุษนักรบ ผู้วางรากฐานการก่อตั้งเมืองสุรินทร์

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๐๐ มีชาวส่วย กวย หรือกูย อพยพมาจากเมืองอัตตปือแสนปาในแคว้นจำปาศักดิ์ได้ขี่ช้างข้ามลำน้ำโขงเข้ามาแยกย้ายตั้งถิ่นฐานที่ต่าง ๆ เช่น อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ โดยเฉพาะสุรินทร์พวกส่วย หรือ กวย หรือกูย ซึ่งลาวเรียกว่า “ข้า” ไทยเรียกว่า “เขมรป่าดง” คนพื้นเมืองกลุ่มนี้มีความรู้ความสามารถในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แบ่งกลุ่มมาตั้งหลักฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มาตั้งหลักฐานที่บ้านเมืองที่ หัวหน้าชื่อเชียงปุม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองสุรินทร์ มีลักษณะเป็นชุมชนโบราณ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบในลักษณะวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางของวงคันดินชั้นในยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร



กลุ่มที่ ๒ มาตั้งหลักฐานที่บ้านกุดหวาย หรือเมืองเตา (อำเภอรัตนบุรี) หัวหน้าชื่อ เชียงสี หรือตากะอาม

กลุ่มที่ ๓ มาตั้งหลักฐานที่บ้านเมืองสิง (เขตอำเภोजอมพระ) หัวหน้าชื่อ เชียงสง

กลุ่มที่ ๔ มาตั้งหลักฐานที่บ้านโคกลำดวน (เขตอำเภอขุนันธ์) หัวหน้าชื่อ ตากะจะ หรือ เชียงขันธุ์

กลุ่มที่ ๕ มาตั้งหลักฐานที่บ้านอ้อจะปะนึ่ง หรือโคกอ้อจะ(เขตอำเภอสังขะ) หัวหน้าชื่อ เชียงฆะ

กลุ่มที่ ๖ มาตั้งหลักฐานที่บ้านกุดปะไทย (บ้านจารพัด อำเภอศีขรภูมิ) หัวหน้าชื่อ เชียงไชย

ต่อมา พ.ศ. ๒๓๐๒ ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาที่ ๓ พระที่นั่งสุริยามรินทร์ มีช้างเผือกแตกโขลงมาจากกรุงศรีอยุธยาหนีเข้ามาบริเวณนี้ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุนนางสองพี่น้องกับไพร่พล ๓๐ คนออกติดตามช้างมาทางแขวงเมืองพิมาย ได้รับคำแนะนำให้ไปสืบถามพวกส่วย มอญ แชก โพนช้างอยู่ริมเขาตงใหญ่ เจิงเทือกเขาพนมดงรัก เมื่อติดตามมาตามลำน้ำมูลได้พบเชียงสี หัวหน้าบ้านกุดหวาย เชียงสีได้พาไปพบหัวหน้าหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อจะได้ช่วยกันติดตามช้างเผือกต่อไป และได้ทราบจากเวียงฆะว่าได้พบช้างเผือกเชือกหนึ่งมีเครื่องประดับที่งา พาบรืวารที่เป็นช้างป่ามาเล่นน้ำที่หนองโซกหรือหนองบัวในเวลาบ่ายทุกวัน เมื่อพากันไปยังหนองโซกก็พบช้างเผือกเชือกนั้นและจับมาได้ บรรดาหัวหน้าหมู่บ้านช่วยควบคุมช้างเผือกมาส่งยังกรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งบรรดาหัวหน้าชาวส่วยให้มีฐานันดรศักดิ์คือ ตากะจะเป็นหลวงปราบแก้วสุวรรณ เชียงขันเป็นหลวงปราบ เชียงฆะเป็นหลวงเพชร เชียงปุมเป็นหลวงสุรินทรภักดี เชียงสีเป็นหลวงศรีนครเตา เชียงไชยเป็นขุนไชยสุริยางค์ แล้วกลับไปปกครองคนในหมู่บ้านของตน โดยอยู่ในอำนาจของกรุงศรีอยุธยา ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย

ด้วยความดีความชอบ ดังกล่าวจึงแต่งตั้งให้หัวหน้าชาวส่วยเหล่านั้นให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านกลับไปปกครองคนในหมู่บ้านของตนอยู่ในอำนาจของกรุงศรีอยุธยา โดยขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย (จังหวัดนครราชสีมาปัจจุบัน)



อาณาจักรลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยายอมรับว่ามีหัวเมืองเขมรป่าดงทางตอนใต้อยู่ในอำนาจของตน จึงมีนโยบายเอาใจผู้นำชาวเขา เพราะอยุธยาจะได้รับผลประโยชน์จากดินแดนแถบนี้ ในรูปของส่วยที่เป็นสิ่งของ จึงแต่งตั้งให้

ตากะจะ เป็น หลวงแก้วสุวรรณ

เชียงฆะ เป็น หลวงเพชร

เชียงสี เป็น หลวงศรีนครเตา

เชียงไชย เป็น ขุนไชยสุริยางค์

เชียงปุม เป็น หลวงสุรินทร์ภักดี

พ.ศ. ๒๓๐๖ เนื่องจากการขยายตัวของประชากรมากขึ้น หลวงสุรินทร์ภักดี และฝ่ายเมืองพิมาย เห็นสมควรให้ย้ายผู้คนมาอยู่ที่บ้านคูประทาย ก็คือบริเวณที่ตั้ง ของจังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองที่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร

บ้านคูประทายเป็นหมู่บ้านชุมชนโบราณและกำลังร้างผู้คน เป็นป่าทึบ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ๒ ชั้น ขนาดใหญ่ มีชัยภูมิและมีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เหมาะกว่าเมืองที่เป็นอันมาก การย้ายไพร่พลเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๖ และตั้งชื่อว่า เมืองประทายสมันต์ ระหว่างที่อยู่บ้านเมืองที่ หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) ได้สร้างเจดีย์สามยอด สูง ๑๘ ศอก สร้างโบสถ์พร้อมพระปฎิมา หน้าตักกว้าง ๔ ศอก ยังปรากฏอยู่ที่วัดเมืองที่ มาถึงปัจจุบัน

ต่อมาหัวหน้าหมู่บ้านทั้งห้าได้พากันไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงศรีอยุธยา ได้นำสิ่งของไปถวายคือ ช้าง ม้า แกนสม ยางสน นอระมด งาช้าง ปีกนก ขี้ผึ้ง เป็นการส่งส่วยตามราชประเพณี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ จึงได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้หัวหน้าหมู่บ้านสูงขึ้นคือ

หลวงสุรินทร์ภักดี(เชียงปุม) เป็นพระสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง ยกบ้านคูประทาย เป็นเมืองประทายสมันต์ ให้พระสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง เป็นเจ้าเมือง

หลวงเพชร (เชียงฆะ) เป็นพระสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ ยกบ้านอัจจะปะนึ่งหรือบ้านดงยาง เป็นเมืองสังฆะให้พระสังฆะบุรีศรีนครอัจจะเป็นเจ้าเมือง

หลวงแก้วสุวรรณ (ตากะจะ) เป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวน ยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยม ลำดวนเป็นเมืองขุขันธ์ ให้พระไกรภักดีศรีนครลำดวนเป็นเจ้าเมือง



สมัยธนบุรี ในปี พ.ศ.๒๓๑๘ พญาโพธิสาร จากนครจำปาศักดิ์ได้ยกทัพมากวาดต้อนครัว บ้านครัวเมือง เมืองสุวรรณภูมิ เมืองตักศิลา(อำเภอราศีไศล) และเมืองศรีนครเข็ด (ศรีสะเกษ) ทิ้งให้เป็นเมืองร้าง

พ.ศ.๒๓๒๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปสมทบกำลังเกณฑ์เมือง ชุขันธ์ เมืองสังขะบุรี และกองทัพชาวคูประทายสมันต์ ขึ้นไปตีเมืองจำปาศักดิ์ เมืองนครพนม บ้านหนองคาย และเวียงจันทน์

พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ ๑ ตำแหน่งขณะนั้น) เป็นแม่ทัพยกไปสมทบกำลังเกณฑ์เมืองชุขันธ์ เมืองสังขะบุรี และกองกำลังเมืองประทายสมันต์ ขึ้นไปตีเมืองจำปาศักดิ์ เมืองนครพนม บ้านหนองคาย และเวียงจันทน์ และยกกองทัพกลับกรุงธนบุรี

ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๓๒๔ เมืองเขมรเกิดจลาจล มีผู้ฝึกไฟไปทางญวน ทางกรุงธนบุรีจึงยก ทัพไปปราบปราม สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้รับพระบรมราชโองการให้เป็นแม่ทัพไปปราบการจลาจล และได้เกณฑ์กำลังเมืองประทายสมันต์ ชุขันธ์ และสังขะ สมทบกับกองทัพหลวงด้วย เข้าไปตีเมืองเสียมราฐ กำปงสวาย บรรทายเพชร ประทายมาศ รุ่งตำแย (ถ้ำช้าง) การปราบปรามยังไม่ราบคาบ เกิดความไม่สงบขึ้นในกรุงธนบุรี ต้องยกทัพกลับ

ในสงครามครั้งนี้ได้มีพวกเขมรหลบหนีสงครามจากเมืองเสียมราฐ เมืองกำปงสวาย เมืองประทายเพชรและเมืองอื่น ๆ เข้ามาอยู่ในเมืองประทายสมันต์ และเมืองสังขะเป็นจำนวนมาก ดังนั้นชาวเมืองคูประทาย ซึ่งเป็นส่วย จึงปะปนกับเขมร ทำให้วัฒนธรรมเขมรเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น กลุ่มของออกญารินทร์เสนาหา ออกญาไกรแป้น ออกญาตุ้ม และนางตาม มาตไวย บุตรีเจ้าเมืองบันทายเพชร (อยู่ในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน) รวมทั้งพี่น้องบ่าวไพร่เมืองเสียมราฐ ได้พากันอพยพมาอยู่เมืองประทายสมันต์ และนางตามได้แต่งงานกับนายสุน บุตรนายติ (ซึ่งเป็นลูกชายคนโตของพระสุรินทรภักดี) ต่อมาก็มีการอพยพคนเขมรขึ้นมาอยู่เมืองประทายสมันต์อีก เมื่อเสร็จศึกสงครามเมืองเวียงจันทน์และเมืองเขมรแล้ว พระสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งเป็นพระยาสุรินทรศรีณรงค์ภักดีจางวาง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติ ในปี พุทธศักราช ๒๓๒๕ และตั้งกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี





พุทธศักราช ๒๓๒๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้เปลี่ยนชื่อ เมืองประทายสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในการเปลี่ยนชื่อเมืองประทายสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ครั้งนี้ได้โปรดเกล้า ให้เจ้าเมืองพิมาย แบ่งปันอาณาเขตให้เมืองสุรินทร์ ดังนี้

ทิศเหนือ จดลำห้วยพลับพลา

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดต่อกับแขวงเมืองรัตนบุรี ตั้งแต่แม่น้ำมูล ถึงหลักหิน ตะวันออกบ้านโพนงอยถึงบ้านโคกหัวลาว และต่อไปยังบ้านโนนเปือย และตามคลองห้วยถึงบ้านนาดี บ้านสัจจังบรรจง ไปทาง

ตะวันออกถึงห้วยทับทัน

ทิศตะวันออก จดห้วยทับทัน

ทิศตะวันตก ถึงลำห้วยตะโคง หรือชะโงก มีบ้านกก บ้านโคกสูง แฉงทม สองชั้น และห้วยราช

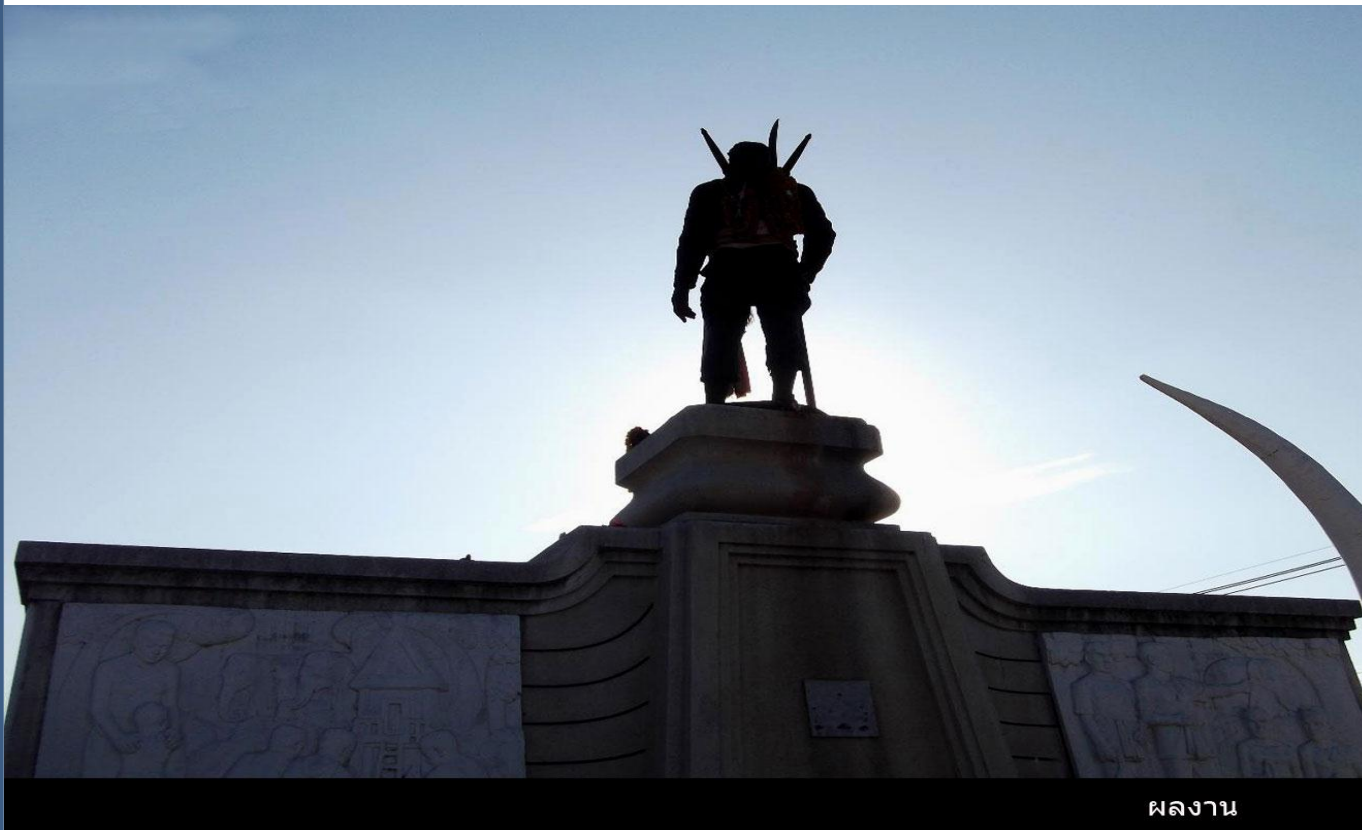
ส่วนทางทิศใต้ไม่ได้บอกไว้ เพราะขณะนั้นเมืองเขมรบางส่วนอยู่ในความปกครองของไทย เช่น บ้านงักลในเขตเขมรปัจจุบัน เคยเป็นอำเภองักลของไทย ขึ้นกับเมืองสังขะ

พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) ถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ. ๒๓๓๗ อยู่ในตำแหน่งได้ ๓๑ ปี พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) มีบุตร 4 คน เป็นชาย 2 คน ชื่อนายดี (แต่ย) และนายมี (เม้ย) เป็นหญิง 2 คน ชื่อนางน้อยและนางเงิน เมื่อพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) ถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้า ตั้งให้นายดี (แต่ย) บุตรชายคนโต เป็นพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง เจ้าเมืองสุรินทร์คนต่อมา

พุทธศักราช ๒๓๕๐ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงดำริว่า เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ และเมืองขุขันธ์ เป็นเมืองที่เคยตามเสด็จพระราชดำเนินในการพระราชสงครามหลายครั้ง มีความชอบมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทั้ง ๓ เมือง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร เลยกทีเดียว มีอำนาจชำระคดีได้เอง ไม่ต้องขึ้นต่อเมืองพิมายเหมือนแต่ก่อน

บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ได้สนองพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลด้วยความจงรักภักดีมาโดยตลอด จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้สืบเชื้อสายจากพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) เป็นเจ้าเมืองสุรินทร์สืบต่อกันมา จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล ส่วนกลางจึงได้เริ่มแต่งตั้งข้าราชการฝ่ายปกครองมาดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดสุรินทร์ ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๑ เป็นต้นมา





## ผลงาน

พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงใหม่) ได้สร้างคุณูปการแก่ชาวเมืองสุรินทร์เป็นอันมากดังนี้

๑. เป็นหัวหน้ากลุ่มชาวกูยในเมืองที่ ดูแลทุกข์สุขของประชาชนอย่างอิสระและบังเกิดผลดี สงบสุข ปลอดภัย
๒. เป็นผู้สร้างเมืองประทายสมันต์จากเดิมซึ่งเป็นเมืองร้างมีป่าดงหนาทึบ บุรณะปฏิสังขรณ์กำแพงค่ายและคูเมือง มีน้ำใช้ประโยชน์อุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งเกณฑ์กำลังผู้ชายถากถางสร้างเมืองให้ดังงามกว่าเดิม
๓. มีกำลังพลเข้มแข็งสามารถอาสาสมทบกับกำลังทัพหลวงไปทำศึกสำเร็จหลายครั้ง
๔. ทำให้ประชาชนชาวประทายสมันต์ หรือสุรินทร์ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีกลมเกลียว แม้จะเป็น ๒ กลุ่มชาติพันธุ์คือ กูย และเขมรก็ตาม





อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)

## อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)

อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานระลึกถึงผู้สร้างเมืองท่านแรก ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของเมืองสุรินทร์ อนุสาวรีย์แห่งนี้ตั้งอยู่ที่ทางเข้าเมืองสุรินทร์ทางด้านใต้ตรงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ศูนย์ ที่ถนนสุรินทร์-ปราสาท เป็นบริเวณที่เคยเป็นกำแพงเมืองชั้นในของตัวเมืองสุรินทร์



อนุสาวรีย์เป็นรูปหล่อทองเหลืองรมดำ สูง ๒.๒๐ เมตร ยืนหันหน้าไปทางทิศใต้ มือขวาถือขง้าว สะพายดาบคู่บนหลัง แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของเจ้าเมือง ชั้นพระยาในชุดออกศึก หล่อด้วยทองเหลืองรมดำ ฐานอนุสาวรีย์มีภาพปูนสูงปูนปั้นเกี่ยวกับเรื่องช้างเผือกที่หายมาจากกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาพปูนปั้นด้านหน้าเป็นเหตุการณ์หลังจากที่ท่านได้รับพระราชทานบำเหน็จความชอบเป็นหลวงสุรินทรภักดี หลังจากที่ได้ช่วยจับช้างเผือกแล้วนำส่งกลับกรุงศรีอยุธยาแล้ว ท่านได้นำทหารชาวสุรินทรร่วมรบกับกองทัพหลวงในการสงครามกับเขมรหลายครั้ง จึงมีความดีความชอบจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น พระสุรินทรภักดี ฯ และพระยาสุรินทรภักดี ตามลำดับ

วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ และอัญเชิญรูปปั้นขึ้นประดิษฐานบนแท่นเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยนายเสนอ มุลศาสตร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้นเป็นประธานในพิธี อนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘







วันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดี ฯ และทำบุญเพื่อแผ่นดิน

## วันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดี ฯ และทำบุญเพื่อแผ่นดิน

จัดขึ้น ณ บริเวณอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทอเวทิตาต่อพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวางและรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้เสียสละชีวิตปกป้องผืนแผ่นดินเพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ทราบความเป็นมาเกิดสำนึกรักในแผ่นดินเกิด

จึงได้ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เป็นวันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง และได้กำหนดวันนี้ให้เป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งคือ “วันทำบุญเพื่อแผ่นดินไทย” เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ได้เสียสละชีวิตปกป้องแผ่นดินไทย





วันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดี ฯ



วันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดี ฯ



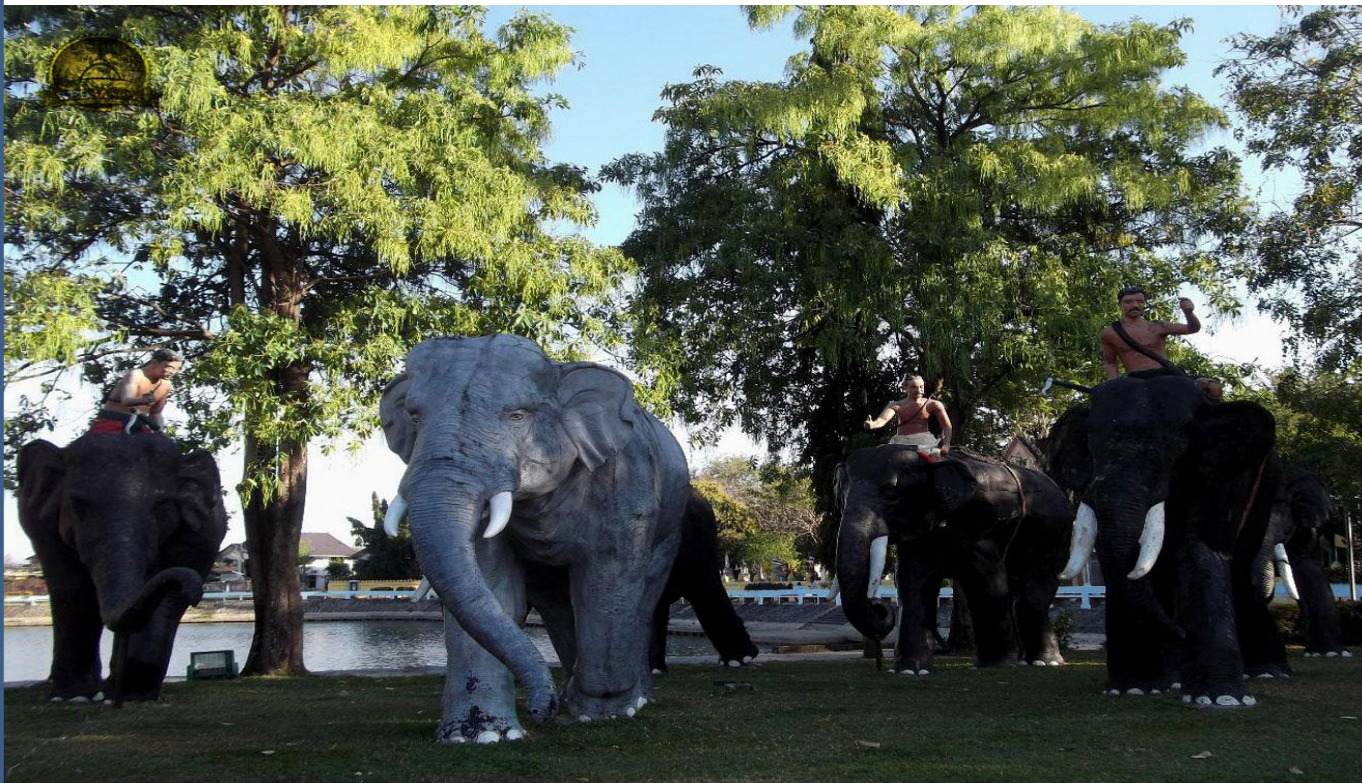
วันที่ระลึกพระยาสุรินทรภักดี ฯ

จัดขึ้น ณ บริเวณอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์  
จางวาง เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป  
เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูตเวิตาต่อพระยาสุรินทรภักดี  
ศรีณรงค์จางวางและรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้เสียสละชีวิตปกป้อง  
ผืนแผ่นดินเพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ทราบความเป็นมาเกิดสำนึก  
รักในแผ่นดินเกิด

จึงได้ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เป็นวันที่ระลึก  
พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง และได้กำหนดวันนี้ให้เป็น  
วันสำคัญอีกวันหนึ่งคือ “วันทำบุญเพื่อแผ่นดินไทย” เพื่อเป็นการ  
อุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ได้เสียสละชีวิตปกป้องแผ่นดิน  
ไทย







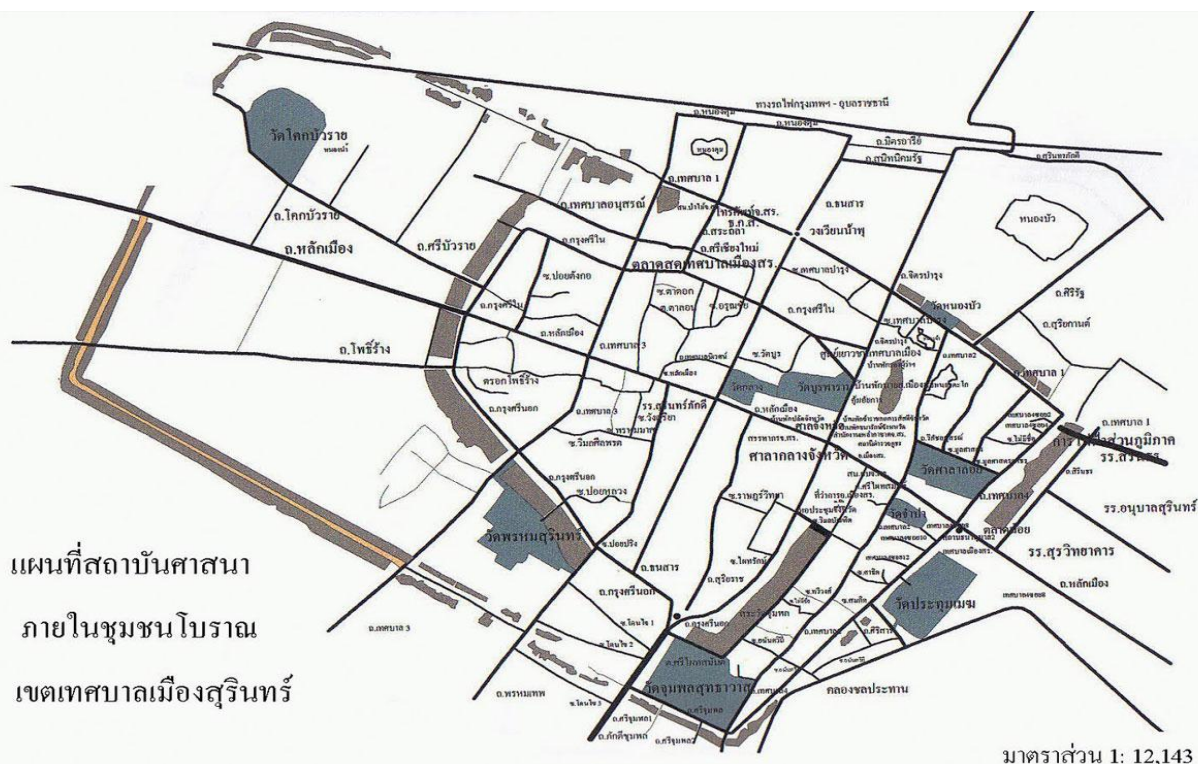
อนุสาวรีย์กวยกับช้าง

## อนุสาวรีย์กวยกับช้าง

อนุสาวรีย์กวยกับช้าง ตั้งอยู่ใกล้กับอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง เพื่อระลึกถึงชาวกวย 5 ท่าน คือ เชียงปุม (พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง) แห่งบ้านโคกเมืองที่ตากะจะและเชียงขันแห่งบ้านปราสาทสี่เหลี่ยม โคลงลำดวนใหญ่ เชียงฆะแห่งบ้านดงยาง (โคกอ้อจจะ) และเชียงสีแห่งบ้านกุดหวาย ซึ่งชาวกวยทั้ง 5 ท่านได้ช่วยขุนนางสองพี่น้องจับช้างเผือก ซึ่งแตกโรงหนีมาจากกรุงศรีอยุธยาและนำส่งช้างเผือกกลับคืนกรุงศรีอยุธยา จนได้รับโปรดเกล้าฯบรรดาศักดิ์ให้เป็นหลวงทั้ง 5 ท่าน ปกครองผู้คนในเขตของตนขึ้นกับเมืองพิมาย

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยนายจ่านอง เถลิงฉัตร ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้น เป็นประธานในพิธี



**ชมชนเมืองโบราณเมืองสรินทร์**

## ชุมชนเมืองโบราณเมืองสุรินทร์

ชุมชนเมืองโบราณสุรินทร์ ตั้งอยู่บริเวณเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์เป็นส่วนใหญ่ เป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าน่าจะมีคนอาศัยอยู่มานานนับพันปี ทั้งนี้ดูจากลักษณะของรูปแบบของคูน้ำคันดิน ซึ่งประกอบเขตชุมชนโบราณสองชั้นคือ ชุมชนเมืองโบราณชั้นใน และชุมชนเมืองโบราณชั้นนอก มีกำแพงดินและคูน้ำชั้นในกั้นพื้นที่สองบริเวณ สันนิษฐานว่าบริเวณชุมชนชั้นในน่าจะมีอายุตั้งแต่สมัยทวารวดี เนื่องจากมีผังเป็นรูปวงรี แนวเส้นไม่สม่ำเสมอ ส่วนบริเวณชุมชนเมืองโบราณชั้นนอก จะมีกำแพงดินและคูน้ำที่มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นระเบียบ ซึ่งลักษณะของชุมชนเมืองโบราณสมัยลพบุรี ชุมชนเมืองโบราณดังกล่าวจะมีผู้คนอาศัยอย่างต่อเนื่อง เพราะมีชื่อปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เรียกว่า หัวเมืองเขมรป่าดง







ชุมชนเมืองโบราณ



ชุมชนเมืองโบราณ

จังหวัดสุรินทร์ มีความสำคัญในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นเส้นทางเดินทัพไปยังอาณาจักรกัมพูชา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสำคัญในฐานะชนเมืองหน้าด่าน ในบริเวณชายแดนระหว่างอาณาจักรสยามกับอาณาจักรกัมพูชา และเป็นแหล่งเก็บส่วยที่เป็นของป่าให้เมืองหลวง

กำแพงชั้นนอก เป็นกำแพงดินมีคูน้ำขนาบทั้งสองด้าน เรียกว่า คูในและคูนอก ลักษณะกำแพงชั้นนอกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยขอมที่เรียกว่า สมัยลพบุรี กำแพงชั้นนอกถูกรื้อลงเป็นถนนบ้าง สร้างอาคารพาณิชย์ที่เป็นตึกแถว และที่พักอาศัยบ้าง คงเหลือสภาพเดิมเป็นช่วง ๆ คูน้ำที่เหลือให้เห็นอยู่ทางทิศตะวันตกของสำนักงานป่าไม้จังหวัด เรียกว่า สระธลา ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานกำแพงเมือง คูเมืองสุรินทร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กำหนดพื้นที่ ๑๑ บริเวณ มีพื้นที่รวมประมาณ ๔๑๑ ไร่



## บรรณานุกรม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต ๑, สำนักงาน. **สุรินทร์**. สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ม.ป.ป.  
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน. **เอกสารแนะนำสุรินทร์**. สุรินทร์ : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน  
จังหวัดสุรินทร์ , ม.ป.ป.

จังหวัดสุรินทร์ , สำนักงาน. **บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์ ประจำปี ๒๕๕๐** . สุรินทร์:สำนักงาน  
จังหวัดสุรินทร์ , ม.ป.ป.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.  
ประชาสัมพันธ์จังหวัดสุรินทร์, สำนักงาน, **สุรินทร์**. สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสุรินทร์,  
ม.ป.ป.

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์และคณะ. **สุรินทร์** : โรงพิมพ์รุ่งนเกียรติออฟเซต , ม.ป.ป.

ศึกษาธิการอำเภอจอมพระ , สำนักงาน. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์  
และภูมิปัญญา**. สุรินทร์ : สำนักงานศึกษาธิการอำเภอจอมพระ , ม.ป.ป.

ศึกษาธิการอำเภอเมือง , สำนักงาน . **วัฒนธรรมและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์**. สุรินทร์ :  
สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมือง, ม.ป.ป.

สุรพล นาถพินธุ. **สุรินทร์ถิ่นเมืองช้าง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๔๘.

อัจฉรา ภานุรัตน์และคณะ. **มรดกคู่แดนแผ่นดินสุรินทร์**. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์  
สถาบันราชภัฏสุรินทร์ : อัดสำเนา, ๒๕๔๙.



